

PAUL IORGOVICI (1764–1808)

PAUL IORGOVICI, LINGVIST ȘI ÎNVĂȚAT DE TALIE EUROPEANĂ

ION MEDOIA

Cuvinte-cheie: *Școala Ardeleană; istoria limbii române; formarea limbii române moderne; procedee lingvistice de îmbogățire a vocabularului*

Acum, la 250 de ani de la nașterea cărturarului bănățean Paul Iorgovici, o minte iscusită a epocii sale cu o pregătire profesională pe măsură, agonisită în mari capitale europene: Roma, Paris, Londra, Viena, cunoscător a cel puțin opt limbi, se cuvine să facem câteva sublinieri privind însemnătatea cărturarului pentru lingvistica românească.

Deși ni s-a păstrat o singură *cărticică*, cum o denumește însuși autorul ei, *Observații de limba rumânească* (Buda, 1799), ea reprezintă o lucrare de căpătâi a Școlii Ardelene, scrisă de un erudit, preocupat cu toată ființa sa de starea limbii și a nației noastre, destul de vitregite la timpul respectiv. (Vezi Vasile Țâra, *Postfața* la cartea *Paul Iorgovici, învățat și patriot bănățean* de Ion Medoia, Editura Eurostampa, Timișoara, 2008). Însuși Ion Heliade Rădulescu remarcă consistența ideilor lingvistice ale lui Paul Iorgovici în Prefața *Gramaticii* sale din 1828, considerându-le *vrednice de toată lauda*, menite să *îndrepteze limba rumânească*, fapt ce l-a determinat să retipărească cu litere latine cartea cărturarului bănățean în *Curierul de ambe sexe*. Cea mai valoroasă ediție a cărții în limba română este scoasă abia în 1979, la Editura *Facla* de Doina Bogdan Dascălu și Crișu Dascălu. (Aceiași cercetători au realizat, acum în urmă, o nouă ediție la David Press Print, Timișoara.)

Iorgovici și moda gramaticilor

Samuil Micu și Gh. Șincai inaugurează, în 1780, o direcție nouă în studiul gramaticii românești prin publicarea lucrării lor *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, care deschide calea cercetărilor asupra structurii latine a limbii române, dar conține și exagerări latinizante (Adrian Marino, *Ilumiști români și problema cultivării limbii în „Limba română”*, 13, nr. 5, 1964; nr. 6, 1964). Tot la sfârșitul secolului al 18-lea, mai exact în 1797, Radu Tempea scoate la Sibiu *Gramatica Românească*, care continuă pe aceeași linie a exagerărilor latiniste, dar autorul se lasă influențat de cartea lui Enăchiță Văcărescu, *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor gramaticii românești*, apărută la Râmnic cu un deceniu mai devreme. Doctorul I. Molnar-Piuariu a scris și el o gramatică românească în limba germană *Deutsch-Walachische Sprachlehre*, apărută la Viena în 1788. Cartea pornește tot de la gramatica în limba latină a lui S. Micu și Gh. Șincai, dar fără a deveni o lucrare de referință pentru lingvistica românească. În acest climat destul de confuz, apare la Buda, în 1799, cartea bănățeanului Paul Iorgovici, *Observații de limba rumânească*. Este prima lucrare de acest fel care apelează la o terminologie științifică complet debarasată de influențe străine, inadecvate limbii noastre. *Nu este, de fapt, o gramatică, deși are caracter normativ, ci este prima lucrare importantă de lexicologie a limbii române. Unele dintre afirmațiile autorului privesc direct limba literară și surprind prin justetea lor.* (Ștefan Munteanu, Vasile Țâra, *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 105.)

Paul Iorgovici este conștient că limba română are lipsă de îndreptare și de înmulțire; aceasta se poate face de o vom aduce-o numai la regulile fixe (Paul Iorgovici, *Observații...*, p. 72-73). Ca atare, el pledează pentru norme clare după care se alcătuesc cuvintele: *regulele după care este alcătuită o limbă formează obiectul gramaticii, definită drept cartea care învață regulile de a scria, a pronunția, a lega mai multe cuvinte, sau a face construcțiuni după proprietatea și osebirea limbii, așa că tot ce cuprind cu mintea să poată descoperi prin cuvinte cuviincioase* (P. Iorgovici, *op. cit.* p. 5)

Iorgovici constată diferența dintre vorbirea oamenilor culți și a celor neinstruiți și susține crearea limbajului savant, dar precizează că învățatul care se adresează publicului larg *trebuie să întrebuițeze așa cuvinte cu care vorbind să-l înțeleagă aceia pentru care scrie* (p. 76).

Asemenea gramaticilor bănățeni de mai târziu, Iorgovici afirma: *eu după regulile istoricești nu caut, ci mă uit numai la rădăcina națiunii și a limbii, care neîndoit vine de la cea latinească* (p. 14). De fapt, opiniile lui Iorgovici, care devine un adevărat mentor pentru urmașii săi bănățeni, se văd la C. Diaconovici Loga, care tipărește în 1822, tot la Buda, o *Gramatică românească pentru îndreptarea tinerilor*, dovedindu-se la fel de moderat în exprimarea ideilor despre limbă (vezi Olimpia Șerban, Eugen Dorcescu *Studiu introductiv* la C. Diaconovici Loga, *Gramatica românească*, Editura Facla, Timișoara, 1973, p. 15).

Apariția *Observațiilor...* a stârnit la vremea aceea reacții violente și contradictorii care au grăbit moartea suspectă a lui Paul Iorgovici la numai 44 de ani, în plină putere de creație.

După N. Bocșan, Iorgovici demonstrează, asemeni celorlalți învățați iluminiști, romanitatea poporului român prin intermediul limbii, al gramaticii, al dicționarului sau ortografiei limbii române: *Măcar ca limba noastră e siracă la cuvinte, mestecată cu cuvinte străine, dar ea tot are așa cuvinte, așa reguli, așa proprietăți, prin care ea se dă de sine a cunoaște că vine din cea veche rumânească și e ca o apă care e curată, de o vom lua-o din izvorul său, de unde cure ea după natura sa* (p. 31-32).

Originalitatea cărții *Observații de limba rumânească*

Observații..., prima carte a lui Iorgovici și singura pe care a reușit să o tipărească în timpul vieții, reprezintă *fructurii cei dintâi a învățăturilor mele*, după cum se exprima autorul. Cartea a fost caracterizată *ca o introducere la dicționarul său, ca o carte de îndemn cultural, ca un eseu închinat limbii române, ca o gramatică și, într-adevăr, are trăsături comune cu toate aceste interpretări îndreptățite și deci, complementare* (vezi Doina Bogdan Dascălu și

Crișu Dascălu *op. cit.* p. 15). Lucrarea propriu-zisă are trei capitole: *Observații, Exemplurile și Reflecții despre starea românilor*. În prima parte și cea mai importantă pentru lingvistică, autorul se preocupă de starea limbii și propune căi concrete de îmbogățire a limbii române literare. Partea a doua reprezintă un dicționar de cuvinte românești în ordine alfabetică, cu echivalentul lor în latină, franceză, germană, luate din *Dicționarul în patru limbi* la care lucra. Aici se află familii de cuvinte, *care cuvinte eu le-am pus în dicționarul meu ce-l voi da în tipari cu ajutoriul patronilor mei*, dar care, din păcate, n-a mai văzut lumina tiparului, fiind distrus de autoritățile sârbești care îl anchetau. De reținut că aproape jumătate din derivatele înșiruite în *exempluri* s-au impus, ulterior, în limba literară, iar circa un sfert dintre ele reprezintă o formă identică cu cea actuală (vezi Doina Bogdan Dascălu și Crișu Dascălu *op. cit.* p. 16).

Observații... sunt, potrivit destăinuirilor autorului, rodul osteneții sale, *pentru a aduce limba în stare mai bună*. Ca atare, problema capitală este crearea limbii române literare și îmbogățirea ei cu cuvinte necesare, ca urmare a dezvoltării științelor, artelor și meșteșugurilor. Iorgovici pornește de la ipoteza că limba este principalul mijloc de comunicare între oameni și de exprimare a ideilor și sentimentelor lor, convins că între limbă și societate există o deplină legătură, căci *starea limbii și a națiunii într-același pas umblu* (p. 10). Asupra acestei idei autorul revine în repetate rânduri ca dovadă că acest deziderat îl frământa foarte mult. De aceea el explică sărăcia și lipsa de mlădiere a limbii române prin vicisitudinile istoriei poporului și decăderea lui din gloria strămoșilor (vezi *Istoria literaturii române, 2, De la Școala Ardeleană la Junimea*, Editura Academiei Române, București, 1968, p. 104).

Pe învățatul bănățean îl deranjează faptul că în *limba care noi o vorbim multe cuvinte s-au zăuitat din limba cea veche românească, mai vârtos cele care se cer la științele cele alese, de care limba noastră e lipsită și continuă: așa departe am căzut din floarea științelor și a limbii, cât acuma cuvintele de științe care s-au întrebuițat în rădăcina limbii care noi o vorbim, se par noao în starea aceasta a fi străine*.

Iorgovici era conștient că românii au fost *mestecați cu slavenii și acum cu sârbii, de la care multe cuvinte au luat și înțelege*, cum nu se poate mai clar, că *nici o limbă nici o nație nu e nemestecată*.

În cele din urmă, autorul conchide: *limba aceasta nicicând nu se poate aduce la aceea de unde au căzut, ci numai limba cea veche poate sluji spre îndreptarea aceștia* (p. 80). Se vede clar că Iorgovici nu este un latinizant, ci, eventul un latinist (Doina Bogdan Dascălu și Crișu Dascălu, *op. cit.*, p. 23). Ca atare, poziția sa este mult mai ponderată și nu emite pretenții exagerate. Nu solicită înlocuirea cuvintelor nelatine din limbă decât în măsura în care acestea nu mai corespund noilor cerințe și idei impuse de dezvoltarea științei, artei și meșteșugurilor.

Conștient de importanța limbii în procesul de renaștere națională și de progres cultural, autorul observațiilor se străduiește să contribuie la înălțarea limbii române în conformitate cu nivelul altor limbi de cultură și își propune o cale diferită de cea indicată de Șincal și Micu. Gramaticii de la 1780 porneau de la paradigmele latinei clasice, după tiparele cărora trebuie să fie refăcută structura limbii noastre; Iorgovici pornește de la limba română și de la posibilitățile ei de dezvoltare. Pentru el *româna nu e latină coruptă, ci un idiom viu apt să fie îmbogățit prin repunerea în circulație a formelor "zăuite" în decursul istoriei* (Ștefan Munteanu, *Prefața*, p. 6).

De fapt, prin această carte, cea dintâi de acest fel la noi, Iorgovici ocupă un loc aparte în filologia românească, răspunzând astfel unui deziderat major al Școlii Ardelene: cultivarea limbii și, prin aceasta, culturalizarea poporului. (vezi Dimitrie Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, Editura Științifică, 1959).

Potrivit opiniei profesorului Ștefan Munteanu, *lucrările cărturarilor bănățeni, de la Iorgovici și C. Diaconovici Loga, la Eftimie Murgu, At. M. Marienescu și Simion Mangiuca, inaugurează o direcție de cercetare paralelă sau, mai exact, complementară celei promovate de învățații transilvăneni. Ea se înscrie, însă, în tendințele de ansamblu ale epocii de atunci care își aveau izvorul în acțiunea de renaștere națională și de progres cultural realizat prin însușirea științelor vremii, a culturii și educației în limba maternă* (*Prefața*, p. 6).

Reper luminist și precursor al lingvisticii moderne

Asemeni celorlalți intelectuali transilvăneni contemporani, Iorgovici este preocupat profund de soarta românilor din Imperiul habsburgic, de luminare prin cultură, prin crearea limbii române literare și prin îmbogățirea ei cu cuvinte noi care să țină pasul cu dezvoltarea societății. Sau, cum s-a exprimat autorul, *starea limbii și a nației într-aceiași pas umblu*, regretând soarta nedreaptă a poporului nostru care și-a pierdut din gloria strămoșilor. El este conștient că limba, ca principal mijloc de comunicare, ajută oamenii să își exprime ideile și gândurile în funcție de gradul lor de cultură. Ca atare, distinge două aspecte ale limbii unui popor și pune accent pe limba literară ca idiom al învățaților, care are nevoie de anumite norme gramaticale, și chiar preconizează un fel de reformă lingvistică. Aceasta ar consta în: *revenirea la sensurile primare (din latină) a cuvintelor actuale; derivarea din rădăcinile acestora prin combinarea lor cu toate prefixele păstrate în limbă a unor cuvinte noi* (“vorbele așa derivate se văd mie a fi tocma ale noastre, pentru că în limba noastră sunt fondate din vorbele noastre, după regulile și proprietățile a însei limbii deduse”) (*Istoria literaturii române*, 2, p. 104).

Poziția lui Iorgovici este destul de moderată între latiniștii Școlii Ardelene, alături de I. Budai Deleanu. Mărturie este și citatul care urmează: *să nu gândească cineva că eu umblu să lapăd din limba noastră cuvintele cele străine, căci mie bine este cunoscut că nicio limbă nu e să nu fie mestecată cu cuvinte străine* (p. 77).

Observațiile... sale au constituit, la vremea aceea, un veritabil îndrumar al creării limbii române literare, căci autorul nu s-a declarat ostil cuvintelor nelatine. Formația sa erudită i-a permis să abordeze realist problemele lingvisticii românești într-un context european mult mai larg, în concordanță cu concepțiile altor autori, la modă atunci.

Iorgovici a trăit într-o epocă în care circulația ideilor era socotită mai importantă decât producerea lor, deci într-o epocă în care nu se punea mare preț pe originalitate (Doina Bogdan Dascălu, *Deschizător de drumuri în lingvistica românească, în “Drapelul roșu”*, 10314, din 25 martie 1978). Prin îmbogățirea limbii și a

culturii, învățatul dorea să influențeze în bine evoluția nației, a poporului și nu este întâmplător faptul că tocmai la el *au fost descoperiți alături termenii din care se va naște, peste mult timp, sintagma “limba națională” (ibidem).*

Urmărind căile propuse de învățatul bănățean, limba noastră s-a îmbogățit cu numeroși termeni noi, dintre care majoritatea sunt folosiți și astăzi, intrând definitiv în patrimoniul limbii și al culturii naționale. Odată cu apariția *Observațiilor...*, lingvistica românească a devenit o știință independentă, după ce multă vreme a fost socotită o simplă anexă a istoriei. *Observațiile...* lui Iorgovici devin un reper și un text fundamental al epocii luministe, marcând o orientare nouă în cadrul Școlii Ardelene, după cum notează Petru Oaldea (*Observații de limbă românească* în “Flamura”, nr. 3225, din 11 septembrie 1979).

Adrian Marino, subliniază că Iorgovici nu inventează nimic când afirmă: *m-am uitat numai la regulile și proprietățile ce am descoperit în însăși limba noastră (Iluminiștii români și problema cultivării limbii, 2, în „Limba română”, 1964, nr. 6, p. 584).*

Paul Iorgovici a fost și un vrednic deschizător de drumuri în materie de semiotică. Așa cum bine observa Paul Miclău (*Semiotica lingvistică*, Editura Facla, Timișoara, 1977, p. 23 și urm.), el are un merit aparte în cadrul Curentului Ardelean și datorită soluțiilor realiste în cultivarea limbii prin înțelegerea corectă a relației limbă-societate și prin considerațiile deosebit de interesante de semiotică teoretică, întemeiate epistemologic: *calea către lucru la care eu te îndemn e neumblată și plină de spini și rugi implicați, însă ea duce la o câmpie lată, înfrumșetată cu multe feliuri de flori, din care albinele sânguitoare sug sucu și fac dintr-însul așa gătitură care trece preste puterile minții omenеști. Aceșora sânguințe și tu urmează și din cuvintele limbii românești ceii de rădăcină sug cu acu minții tale, ca albina din flori, cuvinte spre înfrumșetarea limbii noastre* (Paul Iorgovici, *op. cit.*, p. 13-14). Această strădanie răsplătită cu nectar este, trebuie să recunoaștem, un admirabil și pitoresc elogiu adus cunoașterii, dar și un îndemn pentru contemporani.

Asemeni lui Locke, Iorgovici este conștient că în nicio limbă nu sunt cuvinte suficiente pentru a exprima pe deplin preceptul minții. El zice: *deci suntem siluiți a da unui nume mai multe înțelegeri, de unde se naște deschilinaarea cuvintelor proprii...și improprii* (p. 22). *Spre exemplu, numele "scurt" semnează drept "întinderea unui trup", iar pentru asemănarea înțelegerii, zicem "viața scurtă", "bucurie scurtă" și altele* (p. 22). Iorgovici semnaleză astfel și categoria opusă arbitrariului, motivarea, sugerată prin intermediul figurilor semantice. Cu părere de rău, el constată că limba noastră e *stricată* și explică starea ei prin istoria zbuciumată a neamului din vremea aceea.

Iorgovici înțelege, ca nimeni altul la noi, *complexitatea comunicării semiotice atât ca sursă, cât și ca proces de elaborare a instrumentului de achiziție a lui* (Paul Miclau, *op. cit.* p. 25). Același autor cărășean clarifică meritul incontestabil al lui Paul Iorgovici, care a scris teoria sa cu mai bine de un secol înainte doctrinei de mare success a lui Ferdinand de Saussure. Iată textul celebru oferit de Iorgovici încă în 1799, cu riscul de a ne repeta, care exprimă limpede principiul semnului lingvistic: *vorbele sunt semnele perceptului minții de unde urmează că cu tot cuvântul este legată perceperea minții noastre... așadar cuvintele sunt semnele arbitrare, adecă în voia oamenilor stă a numi oareceva într-așa, sau altmintrelea chip* (p. 21).

Creator de limbă română modernă

Incontestabil, *Observații...* este o carte care depășește mult sfera preocupărilor strict gramaticale, fiind mai degrabă un curs de filologie în care sunt cuprinse și alte învățăminte de ordin general, îndrăznețe și interesante, inclusiv pentru vremurile de astăzi. Autorul este călăuzit de un înalt discernământ critic în ce privește valorificarea elementelor necesare progresului social și cultural al poporului român.

Învățatul bănățean își dă seama de concordanța care există între limbă și societate și este conștient că dezvoltarea unui popor nu poate fi ruptă de problema națională și socială. Cauza de înapoiere a limbii el o găsește în *veștejirea nației*, care face să degeneze și cultura

unui popor. El nu spune cu exactitate când a avut loc acest fenomen de regres și de cădere a științelor și culturii, dar vede că, de fapt, latina populară pierduse terminologia științifică și filozofică a latinei clasice și că limba română a fost de la început o limbă populară. De aceea, Iorgovici afirmă, ca și mai târziu Laurean, că româna ar fi avut o terminologie științifică încă din perioada veche a ei, după cum îmi comunica verbal reputatul profesor G. Ivănescu.

Dându-și seama de impasul în care a ajuns limba noastră, Iorgovici caută căi de salvare și le găsește în îmbogățirea limbii prin derivare, neologisme și cuvinte regionale prin care ea ar lua înfățișarea de limbă cultă, îmbogățită prin expresii noi, după cum observa și O. Densusianu. Iată cum înțelege Iorgovici această îmbogățire și înprospătare a limbii: *eu am perceput, precum la toți este cunoscut, că limba noastră este foarte scurtă la cuvinte. Deci eu doresc a înmulți limba noastră cu cuvinte luate din vorbele de rădăcină a limbei noastre și așezate după regulile și proprietățile din însă limba noastră trase* (p. 77-78)

Autorul se referă, așadar, la cuvintele de origine latină, dar nu uită că trebuie să ținem seama de regulile specifice limbii noastre. Prin aceasta el înțelege dezvoltarea ei lexicală, sporirea expresivității și recomandă formarea de cuvinte noi cu ajutorul rădăcinilor existente în limbă.

Prin *stricarea limbii* autorul se referă, de fapt, la sărăcia ei din cauză că multe cuvinte s-au pierdut. Nicăieri însă el nu ia atitudine împotriva cuvintelor nelatine, pe care le și întrebuințează frecvent în opera sa, fiind conștient că fiecare limbă are și cuvinte străine. Bazându-se, de asemenea, pe evoluția fonetică a limbii, Iorgovici ține să precizeze: *ce e corupciune pentru limba latinească, aceea poate fi perfecciune pentru limba românească* (p. 79).

La fel de interesantă este și ideea despre circulația cuvintelor, despre fondul principal lexical. Cuvintele utilizate mai frecvent în vorbire sunt numite de el *vorbe uzitate, adecă prin întrebuințare întărite*, recunoscându-le importanța în sistemul limbii.

El face deosebire între cuvintele *învățate, alese și cele de toate zilele*, văzând cu claritate rolul oamenilor învățați în dezvoltarea științelor.

Iorgovici se străduiește să corecteze forma unor neologisme de origine latină: de la *reportare* se cuvine a zice *reportat*, iar nu, *reportiruit*. De la *reducere*, *redus*, iar nu *reduțiruit*, cum se obișnuia în vremea aceea. Aceeași viziune corectă o păstrează și atunci când se referă la evoluția fonetică a cuvintelor și precizează că la neologisme nu e valabilă aplicarea legilor fonetice vechi și chiar explică unele etimologii. Bunăoară, arată că potrivit aspectului fonetic, din latinescul *clarus*, zicem *chiar*, din *clamare* zicem *chemare*. Este deci limpede că vedea corect evoluția fonetică a limbii române, pe care o compară cu cea a limbii italiene, ca un adevărat început de fonetică comparată la noi.

Învățătul bănățean recomandă, de asemenea, claritate și conciziune în exprimare prin reducerea corpului fonetic al cuvintelor. El propune să se folosească forma *reduce*, în loc de *duce iar înapoi* și considera că *aicea măcar care va vedea cum e mai bine* (p. 75).

Este adevărat că Iorgovici are o anumită receptivitate față de limba latină: *după județul meu mai bine este a împrumuta așa cuvinte din limba noastră cea de rădăcină decât de aiurea*, dar ar fi greșit să considerăm că acesta ar reprezenta un principiu latinizant, dimpotrivă, el ține să precizeze că *prin atâtea schimbări la care fu supusă nația noastră românească, n-au putut fi ca să nu se schimbe și limba* (p. 76).

Dar cea mai relevantă afirmație a sa este următoarea: *să nu gândească cineva că eu umblu să lăpăd din limba noastră cuvintele cele străine, căci mie bine este cunoscut că nici o limbă nu e să nu fie mestecată cu cuvinte streine* (p. 77). Prin această opinie, prin care combate zelul latinizant al epocii, Iorgovici se ridică incontestabil deasupra cărturarilor din vremea sa. De altfel, în opera învățătului pot fi întâlnite numeroase cuvinte de origine slavă: *slobod*, *slobozenie*, *vrednic*, *trudă*, *slavă*, *pricină*, *zidire*, sau maghiare: *socoti*, *făgăduință*, *deschilini* etc. Așadar învățătul respinge categoric teza purității limbii, fiind conștient că *nu există limbă sau nație care să se poată lăuda că au rămas curate și că nici o limbă, nici o nație nu e nemestecată* (p. 14).

Și apoi, ce poate fi mai concludent decât formele regionale destul de frecvente în opera lui? Vorbirea populară și-a lăsat

amprenta asupra operei învățatului, în care se întâlnesc numeroase cuvinte și expresii specifice graiului din valea Carașului.

Paul Iorgovici se dovedește conciliant în materie de idei lingvistice, singura sa doleanță fiind *binele nației*. Este adevărat, însă, că are unele preferințe ce nu pot fi ignorate: *mai pre urmă, slobod este la fiecare a vorbi cum lui place. Mie m-au mai plăcut cuvintele românești, care se trag iar din cuvinte românești, decât cele streine și mă voi ținea de aceste a noastre în toate scrierile mele* (p. 78).

Învățul bănățean constituie un adevărat model – după cum subliniază Gavril Istrate – și pentru meritul de a fi utilizat prima terminologie gramaticală modernă din limba română: *arbitrar, cazul nominative, declina, deriva, dicționar, glosari, ghenul feminin, gramatică, literă, nume, normă, semn, silabă, timpul prezent* etc. Multe din formele lexiiale și gramaticale au rămas și în zilele noastre. Potrivit aceluiași autor, Iorgovici este primul român din epoca modernă care folosește în scris variantele literare de tipul lui: *acum, acela, acesta, cel, cea, din, ajuta, judecată*, etc. (*Limba română literară. Studii și articole*, Ed. Minerva, București, 1970, p. 38).

O contribuție aparte îi revine lui Iorgovici și în formarea terminologiei științifice românești. Strădania lui privind îmbogățirea limbii și încrederea în posibilitățile ei sunt meritorii pentru acea epocă, când persistă ideea că după glasul obștei e cu neputință a scrie că limba noastră fiind necanonicită, nesupusă gramaticii, în ea nu s-ar putea exprima idei abstracte. Atât prin principiile sale teoretice, cât și prin încercarea de a le aplica în practică, învățul bănățean a încercat să dovedească contrariul acestei păreri, strădanie încununată de succes în cele din urmă. *Prin modul în care a gândit progresul limbii, prin recomandările pe care le-a făcut, Iorgovici se dovedește a fi unul dintre cei mai de seamă ctitori ai limbii noastre naționale moderne* - considerau, cu deplin temei și Doina Bogdan Dascălu și Crișu Dascălu în *Studiul introductiv la Observații...* (p. 17)

Deși munca sa nobilă n-a fost apreciată, cum ar fi meritat, de către contemporanii săi, savantul cărășean din Vărădia nu se lasă învins, rămânând conștient de importanța ei: *Dacă nu vor plăcea românilor de acuma, am nădejde că se vor afla între următorii noștri*

la care vor plăcea ce e a nații noastre și se vor sârgui a mai adauge în folosul nații (p. 78-79). Nădejdiile și speranțele lui s-au împlinit mult mai târziu pentru că posteritatea i-a dat dreptate și îl prețuiește ca pe un vrednic înaintaș.

Bibliografie:

- Bocsan, Nicolae, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Timișoara, Editura Facla, 1986;
- Bogdan Dascălu, Doina, *Deschizător de drumuri în lingvistica românească, în „Drapelul roșu”*, Timișoara, nr. 10314, 25 martie 1978;
- Diaconovici, C, *Enciclopedia română*, Sibiu, 1900, tomul 2
- Diaconovici-Loga, Constantin, *Gramatica românească*. Text, prefață, note și glosar de Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu, Timișoara, Editura Facla, 1973;
- Heliade Rădulescu, Ion, *Curier de ambe sexe*, periodul 2 (1830-1840), Ediția 2, București, 1864;
- Iorgovici, Paul, *Observații de limba rumânească*, Buda, 1799. Prefața de Ștefan Munteanu. Ediție critică, studiu introductiv, tabel cronologic, note și bibliografie de Doina Bogdan Dascălu și Crișu Dascălu, Editura Facla, Timișoara, 1979;
- Istrate, G, *Limba română literară. Studii și articole*, București, Editura Minerva, 1970;
- Ivănescu, G, *Studii de istorie a limbii literare*, Iași, Editura Junimea, 1989;
- Macrea, D, *Probleme de lingvistică română*, București, Editura Științifică, 1961;
- Macrea, D, *Lingviști și filologi români*, București, Editura Științifică, 1959;
- Marino, Adrian, *Ilumiști români și problema cultivării limbii în „Limba română”*, 13, nr. 5, 1964; nr. 6, 1964;
- Marino, Adrian, *Luminile românești și descoperirea Europei, în Pentru Europa*, Iași, Editura Polirom, 1995;
- Medoia, Ion, *Paul Iorgovici, un mare om de cultură și patriot bănățean în „Coloana Infinitului”*, anul 11, vol. 1, nr. 64, Timisoara, 2008;
- Miclău, Paul, *Semiotica lingvistică*, Timișoara, Editura Facla, 1977;
- Munteanu, Ștefan, *Țara V, Istoria limbii române literare (sec al 16-lea – al 18-lea)*, ediția 4, Timișoara, Tipografia Universității, 1973;
- Oalld, Petru, *Lupta pentru limba românească în Banat*, Timișoara, Editura Facla, 1983;
- Oalld, Petru, *Observații de limbă rumânească*, în „Flamura”, nr. 3225, Reșița, 11 sep. 1979;
- ****Istoria literaturii române*, 2, București, Editura Academiei, 1968;

- ****Școala Ardeleană*, 2 vol. Ediție critică, note, bibliografie și glosar de Florea Fugariu, București, Editura Minerva 1983;
- ****Școala Ardeleană. Antologie*. Ediție, note și prefață de Emil Boldan, București, 1959.

PAUL IORGOVICI, EUROPEAN FAMOUS LINGUIST AND WISE MAN
(Abstract)

Keywords: *Transylvanian School, the history of modern Romanian language, the structure of modern Romanian language, rules of linguistics in Romanian language*

The objective of this paper is the analysis of Paul Iorgovici's writings on linguistics, and it comes as homage at the 250th anniversary of the scholar's birth. Paul Iorgovici was born in 1764 in Varadia (Caras Severin), and he was one of the most important intellectuals of his times. He studied in Rome, Paris, London, Vienna and he was fluent in at least eight different languages.

This article focuses only on the linguistic aspect of the scholar's work, as this is demonstrated in the author's monograph, *Paul Iorgovici, invatat si patriot banatean (Paul Iorgovici, a patriot and scholar from Banat)*, first published in 2008 at Eurostampa Publishing House in Timisoara, Romania.

The main subchapters of the article are analyzing The Transylvanian School era in general, the trend of grammar at that specific time, as well as the uniqueness of the only book that we have left from Iorgovici, *Observatii de limba rumaneasca (Observations on the Romanian Language)*, first published in Cyrillic in 1799 in Buda.

Based on extended research of the current articles on linguistics, the author underlines the important role of Paul Iorgovici as a harbinger of modern linguistics, semiotics (even before Ferdinand de Saussure), and founder of modern Romanian language, at a time of hardships for the Romanian people, their cultura and national language.